

'... וכמו שאמרו ז"ל על פסוק ויטמנהו בחול – אלו ישראל. היינו דענין ההטמנה וההעלם הוא רק בהם, שמונין ללבנה שפעמים מתכסית והיא באתכסיא ורוזיה כסיין (כמו שאמרו בסוף שבת). וזהו סוד מה שאיתא רוב גנבי ישראל – דמאן דבלבנה אי גניב מצלח, מה שאין כן אומות העולם דמונין לחמה – רוזיה גליין...' (מתוך תקנת השבין – ו, עמ' 37).

על גנבות ורמאויות המצויות בפומבדיתא – ע' רא"ש כאן, ובמובא ביוסף דעת הוריות יב. ב"מ מו.

דף עא

'משנכנסה לרשותן – אסור' – פירוש, כשקבלוה בשכרם מרצונם. אבל לא קבלוה, אע"פ שנכנסה לרשותם לא זכו בה, שאין חצירו של אדם קונה לו בעל כרחו (רא"ש; פוסקים יו"ד קלב, ג).
 הרש"ש צידד אפילו לא באו לרשותו ולא זכה בהן, אסרו משום שנראה כיון נסך ביד ישראל, כמו שמצינו בדומה לזה (להלן בע"ב) בלוקח גרוטאות מן העכו"ם ונתן מעות ומצא בהן ע"ז – יוליכן לים המלח.
 ולדעת הרא"ש והפוסקים, יתכן שלא אסרו אלא בלוקח ששילם מעות, שנראה שקנאם, אבל לא בתשלום שכירות שלא נתן כלום. ולפי"ז אפילו בשולח לפועליו גרוטאות ונמצאו בתוכן ע"ז – מותר. אך אפשר שגם בזה נראה הדבר כאילו קיבל הכל ברצון. וצ"ע.
 בזמן הזה כתב הרמ"א להתיר בכל אופן, שאין אוסרים סתם יינם בהנאה במקום הפסד.

'אל יאמר אדם לעובד-כוכבים: עול תחתי לעוצר' – נראה לכאורה שאע"פ שאין שליחות לגוי [ושיטת רבנו תם שאפילו מדרבנן ולחומרא אין לו שליחות] – אסור, כי מ"מ משתמש בו להיות תחתיו ולפרוע בין נסך, גם אם בדיני התורה אין המעשה מתייחס אליו.
 ואולם בספר מחנה אפרים (שלוחין יד) הקשה מכאן על האומרים אין שליחות לעכו"ם אפילו מדרבנן ולחומרא. וכתב לתרץ על פי דברי הרמב"ן [דלא כהתוס'] שמדובר שהקדים לו דינר, ולשיטתו אין כאן ענין לשליחות אלא הישראל קנה את היין במעות מן הנכרי.

'עול תחתי לעוצר... מלטני מן העוצר' – הגאונים פרשו (הביאם הרשב"א. ע' בשו"ת סי' תרפו תשצט. וכ"פ הרמב"ם והטור), שהמדובר על שר המחלק יין לעם בעל כרחם וגובה את דמיו, וישראל שאינו חפץ ביין אומר לנכרי להיכנס תחתיו, שיטול הוא את היין במקומו, ויבוא בשמו כאילו הוא נטל, והנכרי ישלם את דמיו לעוצר. ודבר זה אסור. אלא כיצד עושה? אומר לו שימלטנו מן האוצר, שלא יכופו אותו ליקח, שזה הולך ולוקח לעצמו מן השר כדי שלא יכופו את הישראל.
 וי"א שאין מותר אלא אם עדיין לא כתבו על הישראל שצריך ליקח, ושולחו מקודם לכן שיפייסו שלא יכתבוהו (ע' טור יו"ד וש"פ קלב, ו. וע"ע בשו"ת חת"ס יו"ד קכו).

'משיכה בעובד כוכבים' – כבר נחלקו הראשונים להלכה, האם משיכה קונה בנכרי או מעות (ערש"י קדושין יד: ובכורות ג: ושם יג בד"ה רבינא), או שמא שניהם מועילים (ערמב"ם זכיה א, יד ומ"מ, וערמב"ן וראשונים כאן). וכתבו הפוסקים שיש לחוש לשתי השיטות. ונפקא מינה לענין מכירת חמץ או מכירת בכור לעכו"ם ועוד. הלכך לכתחילה יש לעשות שניהם; משיכה וכסף (ע' ראשונים כאן; הג"א ריש פרקין; מרדכי ב"מ פ"ד שב; יו"ד קמו שכו).

ועיין במשנה ברורה (תמז סקי"ז) שבמשיכה לבד יוצא בזה לרוב הפוסקים (כן פסק רב האי גאון; בה"ג; ר"ת בתוס' כאן ובב"מ מה: ובכורות יג; הל' בכורות להרמב"ן רפ"ב ורא"ש שם; יו"ד קמו, ג. וכ"כ בשו"ת הרמ"א פו. שכן דעת רוב הפוסקים וכפי מסקנת סוגיתנו. וכ"כ הט"ז יו"ד שכ סק"ח. וע' גם בהגר"א חו"מ קצד סקי"א), אם כי לכתחילה ודאי צריך שניהם בדינים דאורייתא. [ויש סוברים שאף בדיעבד יש לחוש שלא קנה במשיכה לבד, עכ"פ לענין דינים דאורייתא. עש"ך יו"ד שכ סק"ה; תרומת הדשן – תשובות חדשות נט (וע"ש פסקים וכתבים סי' ער); חק יעקב ושו"ע הגר"ז או"ח תמח].

ובשעת הדחק שאי אפשר למשוך, כתב המשנ"ב (תמז סקי"ט), יעשה קנין עם הנכרי כדרך הסוחרים, תקיעת כף או מסירת מפתח וכד' [והביא בשער הציון שם דעות הפוסקים שאף לכתחילה עושה כן]. ויש אומרים לעשות קנין אגב.

ואם נותן לו מתנה, וכן במציאה שאין שם מעות – לכל הדעות קונה במשיכה או בהגבהה (כן כתבו התוס'. ובגזילה, הגם שאין שם מעות נראה מהסוגיא שדינו כמכר. ע' בדבריהם להלן עב.). ויש חולקים (רמב"ן, מובא בשטמ"ק ב"מ מט; ריטב"א. וע"ע בשו"ת באר יצחק או"ח א; רש"ש בכורות יג.). ובשו"ת אגרות משה (או"ח סו"ס קמו) נראה לכאורה שנקט למעשה כדברי התוס'. ואפשר כיון שרוב הפוסקים סוברים שאף במקח משיכה קונה, נקט כדבר פשוט שיש לסמוך על כך עכ"פ במתנה.

ויש לעיין מה טעם נשתנה מקח וממכר ממתנה ומציאה שאינן נקנה רק בכסף, בשלמא לסברת רשב"ם (שכתבו התוס' בקדושין כה: ד"ה בהמה), שכל שניתן לעשות קנין מעולה אין קונה בקנין גרוע ממנו [שלכן מסירה קונה ברשות הרבים כיון שלא ניתן לקנות שם במשיכה, ואולם בסימטא שניתן לקנות במשיכה – אין מסירה קונה], אף כאן יש לומר שקנין מעות הוא הקנין מעולה משאר קנינים, ולכן במקח אין שום קנין קונה זולת מעות. אבל לסברת התוס' החולקים על הרשב"ם, קשה למה לא יקנה בשום קנין. ונראה ליתן טעם לפי מה שכתב הסמ"ע (בר"ס קצ) שקנין כסף ענינו כסף המהווה תשלום עבור החפץ. ולפי סברה זו יש לומר שבמקח קונה רק כסף דהיינו תשלום עבור החפץ, שאם בא לקנות מקח בקנין אחר – אין זה מקח, שאין מקח אלא זה הנקנה בכסף ששולם עבורו. אבל במתנה ומציאה אין שייך שם דמים ולכן קונים בשאר הקנינים. אכן לפי הסבר זה צריך באור מדוע מקח של קרקע נעשה בשאר קנינים (מהגר"ז גולדברג שליט"א).

ע"ע באריכות בענין משיכה ומעות בנכרי: בספר בית הלוי ח"א כב; פרי יצחק ח"א מז; חו"א יו"ד נג, לא; שו"ת אור לציון חו"מ ה (זכר יצחק ח"ב כד).

(ע"ב) זתקני ליה כליו... – יש שכתבו להוכיח מכאן שיש לנכרי קנין חצר, שהרי כליו של אדם קונים לו מתורת 'חצר' (ע' ברמב"ן רשב"א וריטב"א ב"מ ט: ושטמ"ק שם יא; רמ"ה ב"ב פ"ה קט וריטב"א כאן). ויש שדחו הראיה מכאן, כי השקלא-וטריא בסוגיא אליבא דרב אשי, ולשיטתו במקום אחר (בב"מ עא) עכו"ם עושה שליח, הלכך מועיל גם חצר שמתורת שליחות היא (ע' ב"מ ז), לא כן להלכה שאין שליחות לנכרי – אפשר שאין לו קנין חצר (עפ"י שו"ת פני יהושע ח"ב או"ח ה; קצות החשן קצד. וע"ע במשנ"ב תמז סקי"ז).

ויש שכתבו להוכיח מהתוס' (בד"ה רב אשי) ששיטתם שאין קנין חצר בעכו"ם (גליון מהרש"א ועוד). ואולם לדעת הרא"ש (ריש בכורות), הטור ושו"ע (ביו"ד קלב, ב, שכו, ו, וש"ך) מועיל. וכן מסיק מהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ב יז) לדינא. וכן בתרומת הדשן (קל) ובקצות החשן (קצד סק"ג) ובנתיבות המשפט (פתיחה לסי' ר). וע"ש בחדושי רעק"א; תורת חיים כאן; שו"ת חתם סופר או"ח קד; צמח צדק יו"ד רל.

ובשו"ת משיב דבר (ח"ג יז) נקט כדבר פסוק שיש לו 'חצר' ומתורת יד (ע' בב"מ י), כמפורש בקרא: 'ויקה את כל ארצו מידו'. וע' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב קמג) שכתב לסמוך בשעת הדחק על דעת הראשונים שמועיל קנין חצר בנכרי, בצירוף נתינת מעות. ובשבט הלוי (ח"ד רה) כתב שמשמעות רוב הפוסקים שאין לו קנין חצר (ע' חק יעקב תמח סקי"ד ושו"ע הגר"ז שם יא; נשמת אדם ריש הל' פסח). וצ"ע.

וע"ע: רש"י בכורות יג. שו"ת באר יצחק או"ח א; קהלות יעקב בכורות טו. וע' בסמוך.

'בן נח נהרג על פחות משהו פרוטה ולא ניתן להשבון. ואי אמרת משיכה בעובד כוכבים אינה קונה, אמאי נהרג' – קשה, הלא אפשר להעמיד בשהגזילה בהצרו וקנאה בקנין 'חצר'. ויש שהוכיחו מכאן שאין מועיל 'חצר' בנכרי (ע' בשו"ת חתם סופר שי).

ויש מי שדחה שאע"פ שמועיל קנין חצר, אי אפשר להתחייב מיתה על ידו, כשם שאין חיוב מיתה על ידי שליח שהיה שוגג בעבירה, שאפילו אם נאמר יש שליח לדבר עבירה כשהשליח שוגג, חיוב מיתה ליכא כמו שכתב בספר נתיבות המשפט (סי' שמח. פרי יצחק ח"א מז ד"ה אולם הנה).

וצ"ע הלא דין שליחות אין לו לנכרי אלא שמועיל אצלו חצר מתורת 'יד' וכו', ואם כן מדוע לא יועיל לענין חיוב מיתה. ועוד, עיקר הסברא אינה ברורה הלא החצר רק מועילה לו לקנות החפץ וממילא הוא חייב, ואינו דומה לשליחת שליח לדבר עבירה שיש בה מיתה.

דף עב

'משך חמרי ופועליו...' – ע"ע במובא ביוסף דעת ב"ב פה.

משמע מדברי רש"י שאם מדד והכניסם לתוך ביתו ולא פרקם, ואח"כ פסק – קנה בשעה שפסק. וקשה מה טעם יש בדבר, כיצד ביתו קונה לו כשלא פרקן. ואכן מהרשב"ם ומהתוס' (בב"ב שם) נראה שגם אם פסק לא קנה ויכול לחזור בו. [ולשיטתם צריך לפרש 'לא מדד' – ולא הונחו ברשותו במדידה, הא אם מדד – כלומר שמדד והניח ברשותו – קנה] (מהרש"א).

'מתקיף לה רב יעקב מנהר פקוד: האי זוזי אנסוהו' – כלומר, התחייבותו הראשונה לא היתה אלא באופן שיהא מוכר מדעתו [כפי שאמר 'אם אמכור' או 'כשאמכור' – כלומר מדעתי ומרצוני. ע' רמ"א ר"ס רז ובנו"כ]. וזה לא היה רוצה למכור קרקעו ולא מכרה אלא מפני התוספת שהוסיף לו השני, והרי זה כאילו אנוס בדבר (רמב"ם הל' מכירה ח, ז). [ונראה לכאורה שאם מודה ואומר שגם ללא התוספת היה מוכרה, הרי הודה שלא משום אנוס הוא מוכר, וקנה הראשון].

לפיכך אם התחייב בפירוש לראשון שימכור לו גם אם אדם אחר יעלה במחיר, ועשו קנין – קנה (רמב"ן, רשב"א – מובא במ"מ שם. וכ"ה ברמ"א מהגהות מרדכי).

כתב הרא"ש ז"ל: אפילו אם ירצה הראשון לשלם מאה ועשרים – קנה השני, כיון שהתחייבותו לראשון לא חלה באופן זה, והרי השני קדמו.

'אמר ליה כדשיימי בתלתא, אפילו תרי מגו תלתא' – מכאן משמע שגם לענין שומא הולכים אחר רוב דעות כמו בשאר פסקי דין. וכן משמע בב"ב קז. וצ"ע במה שצדד בספר טורי אבן (מגילה כג:) שבשומא והערכה צריך שישוו דעת כולם ואין שם הכרעה ברוב דעות (וכן נקט מצד הסברא באבי עזרי תנינא ערכין ח, ב). וכבר העיר על כך בשפת אמת ערכין יט. (ע"ע יוסף דעת סנהדרין טו.).

והראב"ד כתב שכל 'אסור' שבכאן – בשתיה, אבל לאסור בהנאה אין חוששים אלא בשהפקיד יין אצל עכו"ם ללא חותם.

קכב. מה דין טהרותיו של חבר באופנים הבאים:

- א. מסר מפתחות ביתו לעם הארץ.
  - ב. חילק חצר משותפת עם עם-הארץ והניח מסיפס (=גדר נמוכה) ביניהם, והטהרות מונחות בחלקו.
  - ג. חצר הסמוכה לחצר עם הארץ וטהרותיו בתוכה.
  - ד. גג גובל עם גג עם-הארץ וטהרותיו על גגו.
- א. המוסר מפתחות לעם הארץ – טהרותיו טהורות, שלא מסר לו אלא שמירת מפתח בלבד ואין לחוש לכניסת ע"ה לרשותו.

- ב. חצר שחילקה במסיפס – אמר רב: טהרותיו טמאות. ורבי יוחנן אמר: טהורות. מבואר בגמרא שדברי רב תלויים במחלוקת תנאים ודבריו תואמים רק עם שיטת רשב"ג. ואילו דברי רבי יוחנן אפשריים בין לחכמים בין לרשב"ג [שלא אמר רשב"ג לחוש אלא במקום שיכול להישמט ולהסביר כניסתו].
- הלכה כר' יוחנן. ואפילו מונחות סמוכות למסיפס וע"ה מגיע אליהם בידיו – אין חוששים לכך, שהרי נתפס עליו כגנב. (כ"מ בגמרא).

- ג. חצר חבר הסמוכה לחצר עם הארץ וטהרות בתוכה; אם יש לע"ה שם דריסת רגל, כגון שחצרו פנימית לחצר החבר ונצרך לעבור דרכה – טמאות. ואם לאו – טהורות. ומניח שם פירותיו לכתחילה ואע"פ שידו של ע"ה מגעת לשם.

- ד. גגו של חבר למעלה מגגו של ע"ה – מותר להניח שם פירות, חוץ ממקום שידו של ע"ה מגעת [ואפילו רבי יוחנן המתיר בחצר אוסר כאן, כי יש לו טענת השתמשות בנגעו שם, שאומר רציתי לבדוק שם דבר וכיו"ב, ואינו נתפס כגנב בדבר זה].
- היו הגגות סמוכים זה לצד זה – מותר, ואפילו ידו מגעת [שאין לו תירוץ השתמשות]. ולרב אין מותר אלא לת"ק אבל לרשב"ג אסור, ורב עצמו נוקט כרשב"ג.

דף עא

- א. אומנים מישאל ששלח להם נכרי יין נסך בשכרם – מה יעשו?
  - ב. האם מותר לאדם לומר לעכו"ם שישלם תחתיו את המס לשלטון או שידבר עבורו ויפצה את המושל, בין נסך?
  - ג. המוכר יינו לנכרי – מה יעשה כדי שיוכל לקבל דמי היין בהתר?
  - ד. הלוקח גרוטאות מעכו"ם ומצא בהן עבודה זרה – מה יעשה?
- א. אומנים מישאל ששלח להם עובד כוכבים יין נסך; קודם שנכנס היין לרשותם – מותר להם לומר לו תן לנו דמיו. משנכנס לרשותם (וקבלוהו מרצונם. פוסקים) – אסור. בזמן הזה מותר בסתם ינם אף משקבלוהו (פוסקים).

ב. מותר לומר לעובד כוכבים: 'צא והפס עלי מנת המלך', או 'מלטני מן המושל' וכיו"ב, אבל אסור לומר לו 'הכנס תחתי למושל' או 'היה במקומי' – שמשמע שממנה אותו להיכנס במקומו בכל מה שהוא נותן לו, נמצא כאילו פורע בעצמו את חובותיו בין נסך.

לפרש"י, מדובר כשיכול ישראל ליתן דמים ולא דוקא יין. ולפרוש התוס' מדובר כשאין יכול למלט עצמו אלא ביין. ואעפ"כ מותר לומר לו 'מלטני', כיון שמשמעות דבריו לסלק בכל מה שיוכל ואינו מצוהו לפרוע יין נסך. וכתב הב"ח (קלב) שגם לפרוש התוס' אסור לומר 'היה במקומי' גם באופן שיכול לשלם במעות.

ג. המוכר יין לנכרי ימכרנו באופן שחייב התשלום עבור המקח יחול לפני שהיין נאסר, כלומר לפני שנגע בו העכו"ם או לפני שנתערב ביינו האסור. [ולדברי רשב"ג, אפילו אם כבר נתערב, מותר יין הישראל בהנאה כל עוד לא נגע בו העכו"ם].

ונחלקו אמוראים במה קנינו של הנכרי, האם בכסף או במשיכה (וכן נחלקו הפוסקים להלכה). ולדברי הכל צריך שיקבעו את המחיר קודם מעשה הקנין, שאם לא כן אין כאן סמיכות דעת ולא חל הקנין. וזו היא ששינוי 'מדד עד שלא פסק' – דמיו אסורין' שהרי לא נקנה היין עד שנאסר במגע הנכרי, ושוב אסור ישראל לקבל דמיו.

לפיכך צריך שיפסקו הדמים וימדוד ישראל לכלי ללא מגע הנכרי [ובכלי של נכרי, צריך שיהא ריק מיין (לדעת רב שלא פסק כרשב"ג בתערובת יין להתיר בהנאה). או אף כשיש בו יין, אפשר לשפוך לתוכו למאן דאמר ניצוק אינו חיבור, כי היין נקנה בעודו באויר הכלי כאשר הכלי בידו של הנכרי, ולא נאסר אלא כשמגיע היין למטה. וכן אם היה הכלי מונח על הקרקע, לפי צד אחד נקנה היין כשנכנס לחלל הכלי אפילו הוא מונח ברשות הלוקח] – למאן דאמר משיכה קונה. ולמ"ד אין משיכה קונה בנכרי כי אם כסף, צריך שיפסקו המחיר ויקדים לו מטבע לקנין.

ד. הלוקח גרוטאות מנכרי ומצא בהן עבודה זרה; משך עד שלא נתן מעות – יחזיר [ואפילו אם משיכה קונה – מחזיר משום מקח טעות]. משנתן מעות – נראה הדבר כעכו"ם בידו ואינו רשאי להחזיר אלא יולך הנאה לים המלח, הגם שמצד עיקר הדין הרי זה מקח טעות, שלא היתה דעתו לקנות ע"ז. כן פירש רבא. ולדברי אביי מעיקר הדין אין מקח טעות לאחר שנתן מעות, שכיון שנתן מעות היה לו לעיין ולבדוק כשמשך.

ולדברי רב אשי, אין הנידון מצד מקח טעות אלא משום שקנין מעות מועיל בנכרי ולא משיכה. ולרבינא, הכל תלוי במשיכה ולא במתן המעות, אם משום שסובר שקנינו במשיכה, אם משום שקיבל עליו לדון בדיני ישראל (כ"ז מבואר בסוגיא בבכורות יג: ובראשונים).

דף עב

- קכד. א. המוכר דבר לחברו ועשו קנין ועדיין לא פסקו מחיר – האם יכולים הצדדים לחזור בהם?
ב. האומר לחברו: אם אמכור נכס זה – לך אמכרנו, וקיבלו קנין, והלך ומכרו לאיש אחר – מי קנה?
ג. אמר לו: אמכרנו לך כפי שומת שלשה אנשים, או ארבעה, או אמר לו כפי שיאמרו שלשה או ארבעה, ולא היתה דעת כולם מסכמת על השומא אלא רובם – מה דינם? ומה הדין כאשר שמו שלשה או ארבעה ושוב אמר המוכר שרוצה שאחרים ישומו, שהם מומחים יותר מן הראשונים?